

Mala zemlja za velike prijevare: Kako ukrasti europski novac? (Dio 5): Što omogućuje prijevare i kako se kontroliraju projekti?

Autor **Plamenko Cvitić** - Tuesday, October 28, 2025, 15:27

Otkrijte više

⚡ produktivnost

⚡ Proizvodnost

Za početak, radi objektivnog ili poštenog pristupa cijeloj tematici prijevare s europskim fondovima, valja nešto razjasniti: prvo, koliko god da su slučajevi prijevare medijski atraktivni i više zanimaju javnost, ne treba zaboraviti činjenicu da na otprilike jedan slučaj prijevare dolazi desetak slučajeva vrijednih i korisnih projekata koji su posve opravdano dobili novčana sredstva iz europskih fondova. To je važno naglasiti jer se ponekad stječe itekako krivi dojam da je velik dio projekata sufinanciranih europskim novcem sumnjiv ili da se do tih sredstava dolazi na lagan način. Druga itekako bitna stvar je da čak i kad neki projekti zvuče ili djeluju kao prijevare, oni to ne moraju nužno biti: neki mali poljoprivrednik ili mikropoduzetnik zasigurno nije stručnjak za administraciju i birokraciju (koja kod europskih fondova često višestruko nadmašuje čak i notornu hrvatsku birokraciju), pa se lako dogode greške u postupcima i izvještajima, no iz cjelokupne situacije može se steći zaključak da te greške nisu bile počinjene s namjerom prijevare. Nadalje, kad se na natječaje prijavljuju različiti znanstveni projekti, kod nekih je iznimno teško predvidjeti sve probleme i elemente koji u konačnici cijeli projekt mogu dovesti do ocjene da je loš, nerealan ili da je imao neke druge manjkavosti. I u takvim slučajevima sve se može činiti kao pokušaj prijevare, no to ne mora uvijek biti tako. Ista je stvar i s projektima malih poduzetnika – poduzetništvo je rizično na mnogo načina i mnogo je stvari koje u nekom poduzetničkom pothvatu mogu poći krivo ili se nakon duljeg perioda m

▼

ljučiti da neki elementi projekta nisu bili

od infrastrukture, poljoprivrede, kulture pa do socijalnih programa. Teoretski, sustav kontrole na razini Europske unije je stroži od sustava zemlje koja se financira. Projektni predlozi trebaju biti detaljni, moraju proći kroz niz ocjena, trebala bi postojati redovna provjera kvalifikacija prijavljenih kao i nadzor tijekom cijele provedbe projekta. Međutim, u praksi se često događa nešto drugačije. Većina zemalja koje su relativno nedavno stupile u EU u početku nije imala dovoljno iskustva s provedbom kontrole. Institucije u mnogim zemljama su često bile organizirane tako da su se nove prilike financiranja tretirale kao dobra prilika za financiranje raznih projekata i dobar PR za vladu, a manje kao operativna odgovornost koju treba voditi s inženjerskom preciznošću. Nadalje, mnogi nisu znali što je europski novac niti kako funkcionira njegova dodjela, kako riješiti sve administrativne i birokratske probleme, a u konačnici nije bilo jasno ni tko i kako sve to zapravo nadzire.

Većina projekata u novijim zemljama članicama u početku su vodile osobe ili mali timovi koji nisu bili educirani za sve obaveze koje sa sobom nosi europsko financiranje projekta: trebali su znati kako voditi procese javne nabave, kako da sve bude transparentno, kako da se arhivira svaki dokaz, kako se vode sastanci, kako se vode zapisnici i još mnogo toga. Lista je dugačka i često prepuna detalja o kojima većina prethodno i nije znala da trebaju znati.

Čini se paradoksalno, ali jedan od glavnih problema vezanih uz europske fondove jest što se previše novca prebrzo distribuira. Kada je Hrvatska ušla u EU, Unija je htjela brzo iskoristiti svoje instrumente razvoja, što znači da su se Hrvatskoj otvorile sve veće programske linije odjednom. Odjednom se na javne pozive javilo na tisuće različitih prijavitelja i projekata, a onda ni domaće nadležne institucije, baš kao ni institucije Europske unije te gomile projekata nisu mogli sve detaljno pregledati. Istovremeno je glavni prioritet bilo što brže alocirati što više novca, što je u konačnici značilo – brže odobravanje projekata s manje kritičkog pregleda. Na to se onda nadovezala i pojednostavljena procedura: čim bi projekt prošao početni pregled i bio odobren, kod većine se išlo u automatsku isplatu novca ako je izgledalo da su ispunjeni kriteriji. Čak i danas i

A kako se sve pokušava krasti? Prva metoda, ujedno i najčešća, jesu manipulacije s troškovima, odnosno lažno prikazivanje troškova projekta. Primjerice, projekt se prijavi s troškovima od 100.000 eura za materijale. U stvarnosti, materijali koštaju 60.000 eura, a preostala sredstva se koriste za "administrativne troškove", "koordinaciju", „monitoring“ ili neke druge, teško dokazive stavke. Nije rijetkost i da se prijavitelj dogovori s dobavljačem da stvarni troškovi na računu budu uvećani, a onda obojica podijele tu razliku.

Otkrijte više

⚙️ **produktivnost**

⚙️ **Proizvodnost**

Druga metoda su neprikladne veze i obiteljska partnerstva: na natječaju za robu ili usluge u nekom projektu kao najbolja ponuda nekako ispadne tvrtka čiji je vlasnik 'slučajno' i član obitelji ili rođak projektnog prijavitelja. U takvim slučajevima jasno je riječ o namještenim poslovima, postupcima koji su nepošteni i netransparentni, a ponekad se, osim favoriziranja bliskog izvođača, dogovaraju i dodatni 'dealovi': stvori se shema u kojoj se prijavitelju dio novca vraća kao 'donacija' ili određeni postotak u gotovini.

Treća metoda su fantomski troškovi i lažne knjigovodstvene stavke: u projektu, primjerice, stoji da će se kupiti 50 potrebnih uređaja za proizvodnju, nabavi ih se upola manje, ali se u poslovnim knjigama i izvještajima navodi da su kupljeni svi i to po ukupnoj cijeni. Nekad se događa da se ne nabavi niti jedan stroj, ali se u izvještajima lažiraju podaci kao da je kupljen.

Četvrta metoda, ponešto zahtjevnija, je manipuliranje vremenskim linijama: u projektu je navedeno da traje dvije godine, no u stvarnosti traje samo godinu dana i ima, razumljivo, upola niže troškove. Podvarijanta ove metode jesu i slučajevi kad se u projektu navedu radovi poput izgradnje nekog objekta ili nabavke nekog stroja, a u stvarnosti je objekt već izgrađen ili stroj već otprije postoji.

Mnogo je još načina na koji se nepošteno pokušava uzeti europski novac. Primjera je mnogo, a neke od njih prikazat ćemo u sljedećem članku ovog serijala. Ti će primjeri pokazati koliko ljudi mogu biti kreativni u svojim kriminalnim pokušajima, ali i površni (da ne spomenemo neku grublju riječ): primjerice, jedna španjolska tvrtka svojedobno je prijavila projekt 'uzgoja jednoroga', turska agencija za okoliš htjela je u mediteranskoj Turskoj izgraditi park za pingvine, a jedan njemački grad posve je ozbiljno prijavio projekt nekolicine edukacija i radionica u kojem je kao trošak bilo navedeno nekoliko tisuća eura za – sladoled za sudionike.

U svim državama članicama EU, pa tako i u Hrvatskoj, često se u javnosti provlači pitanje kako je moguće da se velik broj prijevare ne sprječava prije službenog završetka nekog projekta, odnosno mnoge istrage započnu tek na kraju, kad je prevarantima novac već isplaćen i vjerojatno potrošen? Jednostavnog odgovora na to pitanje naravno nema, ali tijekom izrade ovog serijala

kad se gotovo neobrazovani poljoprivrednik poželi baviti programiranjem i proizvodnjom visokotehnološkog softvera. Istini za volju, to može ukazivati na (nerealne) ambicije ili da poneki prijavitelj jako precjenjuje vlastita znanja i mogućnosti, no češće je to bio vrlo jasan znak da se radi o prijevari.

Otkrijte više

⚙️ **produktivnost**

⚙️ **Proizvodnost**

Drugi signal je čudna dokumentacija prijavljenog projekta: falsifikati, dokumenti koji ne djeluju izvorno ili realno, netočni podaci, manjak jasnih informacija ili uočavanje da su pojedini elementi projekta prepisani iz različitih drugih projekata – sve je to već u preliminarnim fazama natječaja trebalo zazvoniti za uzbunu kod projektnih kontrolora. Treća karakteristika je izostanak dobrog nadzora: većina prijevanih projekata nije imala redoviti fizički nadzor tijekom provedbe ili na njezinom kraju. Kad bi se nad nekim takvim projektom i proveo nadzor, bio bi jednostavan i usputan, a bilo je i slučajeva da su i sami kontrolori, vjerojatno iz financijskog interesa, zapravo bili uključeni u prijevaru. Na to se nadovezuje i četvrta karakteristika – rutinske isplate, što znači da čak ni u kasnijim faza projekta nije bilo stvarne provjere, već su se financijska sredstva isplaćivala samo na temelju nekog obrasca ili zahtjeva. Peta karakteristika dio krivnje prebacuje i na državna tijela – od nacionalnih institucija ili agencija pa sve do jedinica lokalne samouprave: iako je cijeli sustav zamišljen tako da bi upravo lokalne i nacionalne vlasti trebale biti "prvi nadzor", u stvarnosti one nisu bile sposobne ili uopće zainteresirane za nadzor projekta.

U konačnici, postoji i politički ili strukturalni razlog koji je doveo do brojnih prijevara: čelništvo Europske unije kao svoj cilj je uzelo što brže distribuiranje novca, a ne samu kvalitetu projekata. Posebno u novijim zemljama članicama, postojao je interes da se novac što brže iskoristi kako bi se pokazalo da su europski fondovi funkcionalni i da se zbog njih države članice brže razvijaju, no tu su manjkavost očito prepoznali razni europski prevaranti. Uz to, u početnim godinama funkcioniranja europskih fondova nije bilo kvalitetnog zajedničkog sustava za nadzor projekata. Svaka zemlja je koristila svoj sustav, što je značilo da nije bilo jedinstvene baze za usporedbu ili za detektiranje anomalija. Tek su posljednjih nekoliko godina donesene odluke koje su dovele do boljeg nadzora projekata: osnivanje EPPO-a 2021. godine, uvođenje boljih IT sustava za praćenje projekata u protekle tri godine, povećanje kapaciteta lokalnih institucija za nadzor ali i povećanje zatvorskih kazni za prevarante.

I na kraju, ne treba zaboraviti ni ulogu samih stanovnika Europske unije. Premda nema službenih podataka koliko je prijevara otkriveno upravo 'zviždanjem' običnih građana, kao neposredni svjedoci, 'oči i uši na terenu', neki su slučajevi sigurno zainteresirali istražitelje i kontrolore baš zbog dojava građana. Zato je činjenica da je Hrvatska u 2024. po broju prijava prijevara EPPO-u postala apsolutni rekord među svim državama članicama Europske unije nekima znak da imamo mnogo prevaranata, ali to se može gledati i pozitivnije: imamo i jako mnogo građana koji su

Plamenko Cvitić

<http://plamenko-cvitic.from.hr>

